

CSABAI LÁSZLÓ
Az írásról –
székfoglaló a Móricz Zsigmond-
emlékérem átvételekor*

Tisztelt Jelenlévők!

Író vagyok, aki az írói munkásságáért átvesz egy díjat. Mi másról is beszélhetnék hát most, mint az írásról? Írói pályám, a korábbi próbálkozások után, 2008-ban indult el igazán, és azóta írok egy könyvet magáról az írásról. Először csak magamnak vettem papírra az ezirányú gondolataimat, majd úgy éreztem, más is tanulhat belőle, ezért majd egyszer ki kéne adni. De az is lehet, csak ártnék vele, mert a megállapításaim kizárólag rám érvényesek. Másnak más utat, s a munkájához más filozófiai alátámasztást kell találnia. Én ráadásul, íróként, igyekszem a legkevésbé filozofikus lenni. A bölcselkedés nagyon könnyen átvált okoskodásba. Most mégis bölcselkedni fogok egy kicsit.

Hogyan születik a mű, s létrehozója, a művész?

A görögök szerint a műalkotás létrehozásának képessége túlvilági adomány. Az lesz művész, akit a múzsa kiválaszt és homlokon csókol. A három múzsaistennő eredetileg az Olümposznál, majd a Helikon-hegységben, majd a Parnasszosz tövében élt. A múzsa szó hegyet jelent. Igen szemléletes elnevezés ez. Apjuk Zeusz volt. A Zeusz név a világitani igéből eredhet. Anyjuk Mnémoszüné. Az ő neve azt jelenti: emlékezés. Tehát, a mítosz mélyére ásva, ha a megvilágosodás kapcsolódik az emlékezéshez, művészi magasságokba emelkedhet a lélek. A három, majd négy, majd kilenc múzsa pedig zenél, verset ír, táncol, tudományokkal foglalkozik, és kiválasztja, kik lesznek ugyanezekre képesek a halandó földlakók közül.

Szép elképzelés, csak hát olyan mesészerű. Amit nem ért az ember, annak forrását átviszi a túlvilágra. És a vallás, a hit is olyan megfoghatatlan szellemi jelenség, meg az ihlet is, érdemes tehát összekapcsolni őket. Ez volt a múzsákról sokáig a véleményem.

Mert úgy gondoltam: már a születés előtt, a fogantatás pillanatában, tehát biológiailag eldőlt, ki lesz művész. Aki író akar lenni, az szülessen írónak. Arra alapoztam ezt a nézetemet, hogy egy irodalminak szánt szövegről süt, hogy megvan-e a tehetség a megalkotójában. Egy tehetséges író csapnivaló novellája is jobb, mint egy tehetség nélküli tollforgató olyan műve, melyben a legjobb formáját hozta.

* Elhangzott 2021. október 15-én Nyíregyházán, a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban, a Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület által adományozott Móricz Zsigmond-emlékérem átadóünnepségen.

Csabai László Fotó: Kazai Béla

Íróársaim nemigen osztották ezt a véleményemet. A legnagyobbak is úgy nyilatkoztak, hogy a szépírás tanulható. Csak kitarás kell hozzá. Szerintem nem voltak sem magukhoz, sem hozzám őszinték, amikor ilyeneket mondtak. Mert szégyellték bevallani, hogy magukat születetten tehetségesnek tartják. Pedig mért lenne tanulható a szépírás. A *tabula rasának* nevezett elmélet, vagyis, hogy minden ember tiszta lappal születik, és csakis a környezeti hatások alakítják ki személyiségét, intellektusát, rég idejétmúlt már. Őseink génjeit hordozzuk magunkban, s ezzel a testi-lelki

valóságukat is. És ha arra gondolunk, hogy évente több ezer fiatal kezd el Magyarországon zongorázni, s több száz szorgalmasan fogja ezt folytatni évtizedeken át, mégis csak egy-két zongoraművész lesz közülük, nyilvánvalóvá válik, a művésszé váláshoz bizony születni kell. Éppúgy, mint a jó pedagógussá, a tervezőmérnökké, a mesterszakácsá váláshoz is.

Sokáig véltem tehát úgy, hogy születetten vagyok író, míg aztán (ahogy idősödve egyre többet gondoltam vissza gyermek- és ifjúkoromra) újra látni kezdtem magam, ahogy íróvá válási igényemet újra és újra megfogalmazom önmagam számára. És meg kell állapítanom, hogy nem a mellkasomat szétrobbantani készülő tehetség sürgetett az írásra, hanem a semmilyenégtől való félelem. A következőről volt szó: már akkor is, miként most, kedvenc időtöltésem volt az olvasás. A szépirodalmat olvasó ember általában nem a tudásért olvas, de akaratlanul is tudással gazdagodik közben. És amikor kortársaimmal beszélgettem, rendre azt éreztem, hogy tudástöbblettel rendelkezem, bizonyos témákban nem tudnak követni engem. Ha viszont az általános iskolai vagy középiskolai bizonyítványomat néztem, azok azt mutatták, hogy semmiféle különleges képességgel, tudással nem rendelkezem. A legátlagosabb eredményeket értem el. Most már tudom, hogy nem velem, hanem az iskolarendszerrel volt a baj: azt kellett tanulnom, amihez nem volt tehetségem, nem azt, amihez meg volt. De, ha az is tananyag lett volna, akkor sem lett volna rá időm. Ebben a helyzetben az írási, versírási, novellairási képesség egyfajta kompenzálást jelentett. Hogy igenis, én is érek valami! Hogy noha képtelen vagyok fizikai, kémiai feladatokat megoldani, hogy nem megy a fejembe a trigonometria, azért én is tudok olyan, amit meg más nem tud. Például verset, novellát írni.

Önismeretem fontos része lett ez a felismerés. Elfogadtam. Aztán egyszer egy

Woody Allenről készült dokumentumfilmet láttam. Tudni kell, hogy a neves amerikai filmrendező egész életműve Dosztojevszkijre épül. Egész pontosan a *Bűn és bűnhődés*re. Annyira a hatása alá került Woody ennek a regénynek, hogy ötször készítet belőle mozifilmet. Az elsőnek *Szerelem és halál* a címe, a másodiknak *Bűnök és vétkek*, a harmadiknak *Match point (Meccslabda)*, a negyediknek *Kasszandra álma*, az ötödiknek pedig *Abszurd alak*. A bűn és a bűnhődés témája pedig minden alkotásában felfedezhető. És mivel rám Csehov, Kosztolányi és Dosztojevszj mellett éppen Woody Allen volt a legnagyobb hatással, természetesen érdekelt, mi vitte arra, hogy Dosztojevszkijt olvasson. Woody válasza a következő volt: a lányoknak akart imponálni. Ez amolyan megmosolyogtató Woody Allen-es válasz. De – mint az ő aranyköpései esetében gyakran – az ember később rájön, nem csak egy poénról van szó. Mert ahogy újra végiggondoltam a fiatalkori írói öntudatom kialakulását, rájöttem: az iskolai kudarcok miatti kompenzálásnál is nagyobb motivációt jelentett, hogy verseimmel, regényeimmel majd nagyon okos és nagyon szép lányokat fogok elcsábítani. A művek által megnyert lányok neve: múzsa.

És sikerült az írásaimmal pár lányra hatást gyakorolnom, de egy ideig ezzel nem járt komolyabb elismerés a szerkesztők részéről. Amiből azt a következtetést lehet levonni, hogy csak a mostani múzsám, aki azonos a 2008-as múzsámmal, lett a megfelelő, az igazi múzsa. (1994 óta vagyunk együtt, tehát 14 évet kellett várnunk, együtt érnünk, hogy író-múzsa alkotópárosként sikereink legyenek.) S valóban, mindent róla és neki írok. És itt visszatérhetünk a görögökre. Akiknek, már úgy vélem, igazuk volt. A múzsa (az isteni, vagy az emberi agy egy cellájában rejtekező, vagy a hús-vér múzsa, vagy mindhárom) valójában nem ihletője, hanem az eredője a műnek. Nem az író írja a művét a múzsa által, hanem a múzsa műve jön létre az író által.

Ez a díj tehát a múzsámat illetné, de ő nem tudja átvenni, mert egy tanítványával (akit, úgy látszik, szintén megihletett) Vácott van az országos szónokversenyen. De majd átadom neki.

A következő dolog, s ezzel újra visszamegyünk a beszédem legelejére, vagyis a görögökhöz, konkrétan Arisztotelészhez, az az, hogy mi az írás, vagyis a művészet és a valóság viszonya. Én az irodalmi realizmus szerelmese vagyok. (Azért is, mert nincs fantasztikusabb a valóságnál.) Amikor tehát Arisztotelész az utánzást jelöli meg a művészet egyik forrásának, egyet kell, hogy értsek vele. A művészet valamiképp tényleg utánozza a valóságot. A kérdés az, miképp?

Egyik kedvenc zeneszerzőm Debussy. Tőle is a *La Mer*, vagyis *A tenger* c. szimfonikus költeménye. Úgy tizenkét éves koromban hallottam először. És már az első taktusok olyanok voltak, mintha elrepültem volna a Côte d'Azurre, és láttam volna a déltengeri vitorlásokat, a sirályokat, hallottam volna a Földközi-tenger hullámzását, éreztem volna a víz sós ízét a számban és éreztem volna, ahogy a tengervíz, majd a napszállta hűsíti felhevült arcomat.

Évekkel később utánaolvastam a mű keletkezésének, és kiderült, hogy Debussy azt Angliában írta, Eastburnben, egy luxushotelben. Eastburn a La Manche csatorna partján, vagyis az Északi tengernél helyezkedik el. Sirályok és hullámok ott is vannak, de nappali hőség nincs. Helyette hideg van, nyirkosság meg köd. Ez megzavart. Aztán

még jobban belevetettem magam a keletkezéstörténetbe, és kiderült, hogy Debussy Eastburnben csak a végső simításokat végezte el művén. Azt valójában előtte sok helyszínen írta, és mindegyik távol volt a tengertől. Az ihletet a művéhez viszont akkor kapta, amikor 1870 júliusában, a Porosz-Francia háború elől menekülve apjával elhagyták Párizst, és a Côte d'Azurra mentek. Egész pontosan Cannes-ba. Filmfesztivál akkor még nem volt ott, viszont már akkor is világhíres jachtkikötőnek, fürdőhelynek számított. És hát elhelyezkedése nagyon festői. Az egész egy öbölben van. Fenn a hegyen középkori vár, szemben pedig egy sziget, s azon is egy vár.

A part meg a sziget között pedig az azúrkék tenger. Innen kapta a nevét a Côte d'Azur.

Szóval, helyükre kerültek a dolgok. A gyermekkori elképzeléseim, a képek, a hőéret, a színek, amiket a zenemű hallatán fantáziáltam, ismét helytállóknak, helyszínekhez illeszkedőnek tűntek. Aztán megint eltelt pár év, és eljutottam Cannes-ba. Ott álltam a plázson, ahol korábban Debussy is állt, éreztem a meleget és a mégis hús szellőt, a hínárszagot, a sós ízt, láttam a csapkodó hullámokat, a sírályokat, a két ősi várat, és ott voltak előttem a jachtok, a halászhajók és a hatalmas kékség. És a fülemben zengett Debussytól *A Tenger* című szimfonikus költemény. És azt kell mondanom: amit átéltem akkor, mégsem olyan volt, mint amit korábban, pusztán a művet hallgatva átéltem. Nem mondanám, hogy kevésbé volt szép, de más. Mert amit láttam, az a fizikai, építészeti, emberi valóság volt, amihez Debussynek nem volt köze. Amit viszont korábban, a zenemű kapcsán elképzeltem, ahhoz nagyon sok köze volt Debussynek. Hisz ő írta ezt a művet. Ebből az élményből azt a következtetést vontam le, hogy a valóság művészileg ábrázolhatatlan. Vagy azért, mert a valóság és a művészet a létezés két külön síkja, vagy azért, mert nincs valóság. Csak valóságok. Ahány ember, annyi valóság. Ha azonban nincs, vagy ábrázolhatatlan a valóság, akkor mit hoz létre a szemléletes, mondhatnám úgy is: realista művészet? Nos, úgy vélem, a valóság illúzióját. Színes, élménydús illúzióját. Hogy ez sok vagy kevés, azt nem tudnám eldönteni.

A harmadik dolog, amiről, a korábbiakhoz kapcsolódva, beszélni szeretnék, az, miről ismerhető fel a művész, az író. Élvezettel figyelem, mit írnak nemzedéktársaim. És élvezettel figyelem őket magukat is. Mert emberek, és az embernél nincs érdekesebb. És mert írók, tehát eleve rokonszenvvel kevert féltékenységgel viszonyulok hozzájuk.

Sok író-t láttam, akiknek idővel kiteljesedett a munkásságuk, egyre jobb műveket írtak és írnak.

És láttam írójelölteket, akik sosem lettek írók, bámmennyire szerettek volna azzá válni, és bámmennyit dolgoztak is ezen.

Szóval, mik is az írók, a valódi írók ismertetőjegyei?

1. Nem mindig magáról ír. Persze mindenki számára önmaga a legérdekesebb, de más számára ez nem biztos, hogy így van. Sok írónak teljesen átlagos az élete. És önmagába záródik, aki csak magával foglalkozik. Még, ha a művészet végtelenül éncentrikus, és a befogadás végtelenül szubjektív is, nem jó, ha az író (pl. egyes szám első személyt használva), folyton önmaga körül kering. A saját sérelmeit, fájdalmaint írja állandóan.

2. Az előbbihez kapcsolódva: a jó író az írást nem terápiának fogja föl. Az írás célja nem a fájdalomtól való megszabadulás. Hanem valami létrehozása. Egy termék létrehozása, ha úgy vesszük. Ez pedig a mű. Ami katarzist okoz. Miként egy szexuális kapcsolat. Vagy egy finom sütemény. Vagyis nem terhet ad át a befogadónak, hanem örömet. Elvégre, ha egy szakács egy szibériai lágérben töltött el harminc évet, attól még nem főzhet olyan ételeket, melyeket ő ott evett, a vendégek viszont nem élveznének. (Alapanyagokat, fogásokat persze átvehet a lágérbonyhárol.) Az írásnak, a művészetnek nem lehet célja a nyűg, a keserűség megírással lezárva(?) történő eltávolítása és átadása. Tehát nem lehet terápia az alkotó számára. De a befogadó számára lehet terápia. Pozitív élményterápia. A jó művek végül is ugyanazt sugallják: a sok kín és megemészthetetlen furcsaság ellenére mégis jó élni. Az emberi sors reményteli. Vagy legalább esetenként vicces.

3. Az író, a művész életvitele kiváltja a környezete megütközését. Nem művészi dolgokra gondolok. Hanem, ahol lakik, ahogy a kertjéhez viszonyul, amikről gondolkodik, beszél. Ha szándékosan tér el a környezetétől, akkor pozór, nem pedig művész. Ha viszont ő természetesnek tartja azt, amit környezete különbségnek tart vele kapcsolatban, az már írói, művészi vonás.

4. Az íróvá válás során az író folyton akadályokba ütközik. Az akadályok elhárítására két módszer van. Kikerülni az akadályt vagy legyőzni az akadályt. Mind a két módszernek lehet létjogosultsága. Például, ha egy fiatal írócsemete rádöbben, hogy képtelen elsajátítani az időmértékes verselés csínját-bínját, nem tudja elérni, hogy gondolatai megfelelő költői rendben bukkanjanak föl, hogy a soroknak már a hangzása is élményt szerezzen, akkor dönthet úgy, hogy inkább novellista lesz. Vagy vígjátékíró. Vagy forgatókönyvíró. Tehát esetenként lehet akadályokat kikerülni. De az igazi íróra inkább az a jellemző, hogy legyőzi az akadályokat. Amit nem tud, megtanulja. Ha minden nehéz kihívástól elretten s önmaga meglévő képességeibe húzódik vissza, akkor mi az, ami a végén marad? Egy olyan képességrepertoár, amivel bárki rendelkezik.

5. Az író folyton tanul. Persze olvas is. De még inkább figyeli a környezetében élőket. És kérdez. Minden ember egy élmény- és tudásforrás. (És egy potenciális regényalak.) Az unalmas, buta ember is. De az okos ember különösen. Fontos dolog okos emberekkel kapcsolatban állni, beszélgetni velük. (Én két mindentudót ismertem. János Istvánt és Drótos Richárdot.)

6. Az íróvá válásnak nincs köze a léhasághoz, s főleg nincs a drogokhoz, s a legfőbb droghoz, az alkoholhoz. Lehet, hogy nehéz elhinni, de a költők és főleg az írók többsége józan életű. Még ha néhányan mást is terjesztenek magukról. Vagy, ha van is az írók között részeges, nem több, mint amennyi a tanárok, hentesek, adóellenőrök, rendőrök között van. S amikor írnak, azok is józanok. Részegen csak marhaságokat lehet írni. Úgy is mondhatjuk, hogy a részegség az értelem és a hétköznapi érzékelés *alatti* állapot, míg az irodalmi alkotómunka a hétköznapi érzékelés *fölötti*. Ilyen, hétköznapi

érzékelés fölötti állapotra egyébként nemcsak a mű megírásához, hanem annak értő befogadásához is szükség van.

Így lesz író és olvasó egy titkos, kiváltságos, mindkét fél számára termékeny kapcsolat egymás vonzó és kiegészítő két pólusa.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Végül köszönetet szeretnék mondani Karádi Zsoltnak és Király Leventének, amiért a legfontosabb pillanatokban megjelentették műveimet.

Szerzőink

- Dr. Antal Balázs PhD – irodalomtörténész, Nyíregyházi Egyetem
Csabai László – író, Nyíregyháza
- Dr. Bihari Albertné – a Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület titkára,
Nyíregyháza
- Carrière, Jean-Claude – (1931 – 2021) regényíró, forgatókönyvíró, színész
- Gerliczki András – irodalomtörténész, Nyíregyházi Krúdy Gyula
Gimnázium
- Halász Péter – etnográfus, Gyimesközéplak
- Prof. dr. Jánosi Zoltán – irodalomtörténész, Magyar Napló Kiadó, Budapest
- Dr. Karádi Zsolt PhD – főiskolai tanár, Nyíregyházi Egyetem
- Dr. Kulin Borbála PhD – irodalomtörténész, szerkesztő, Debrecen
- Prof. dr. Láng Gusztáv – irodalomtörténész, Szombathely
- Marik Sándor – újságíró, Budapest
- Dr. Mercs István PhD – irodalomtörténész, Zrínyi Ilona Gimnázium
és Kollégium, Nyíregyháza
- Dr. Nagy Balázs PhD – irodalomtörténész, Nyíregyházi Egyetem
- Dr. Rákai Orsolya PhD – irodalomtörténész, MTA, Budapest
- Sárközi Balázs – doktorandusz, Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Irodalomtudományi Doktori Iskola
- Prof. dr. Tverdota György – irodalomtörténész, egyetemi tanár, ELTE, Budapest
- Dr. Végh Balázs Béla PhD – irodalomtörténész, szerkesztő, Szatmárnémeti

500 FT

POGÁNY GÁBOR BENŐ: PETŐFI SÁNDOR ÉS SZENDREY JÚLIA

nka
Nemzeti Kulturális Alap
Lapunk a Nemzeti Kulturális Alap
támogatásával jelenik meg.